

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 3ης Ιουλίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Κοινωνική πολιτική — Οδηγία 1999/70/ΕΚ — Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP — Ναυτιλιακός κλάδος — Οχηματαγωγά πλοία που εκτελούν δρομολόγιο μεταξύ δύο λιμένων εντός του ίδιου κράτους μέλους — Διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου — Ρήτρα 3, σημείο 1 — Έννοια της “συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου” — Ρήτρα 5, σημείο 1 — Μέτρα για την αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης συμβάσεων ορισμένου χρόνου — Κυρώσεις — Μετατροπή σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου — Προϋποθέσεις»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-362/13, C-363/13 και C-407/13,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, τις οποίες υπέβαλε το Corte suprema di cassazione (Ιταλία), με αποφάσεις της 3ης Απριλίου 2013, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 28 Ιουνίου και 17 Ιουλίου 2013, στο πλαίσιο των δικών

Maurizio Fiamingo (C-362/13),

Leonardo Zappalà (C-363/13),

Francesco Rotondo κ.λπ. (C-407/13)

κατά

Rete Ferroviaria Italiana SpA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Pešič, πρόεδρο τμήματος, C. G. Fernlund, A. Ó Caoimh (εισηγητή), C. Toader και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: L. Carrasco Marco, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Μαΐου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι M. Fiamingo και L. Zappalà, εκπροσωπούμενοι από την A. Notarianni, avvocatessa,

— οι F. Rotondo κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους V. De Michele και R. Garofalo, avvocati,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

- η Rete Ferroviaria Italiana SpA, εκπροσωπούμενη από τον F. Sciaudone, avvocato,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενων από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον G. Albenzio, avvocato dello Stato,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους I. S. Jansen και K. B. Moen,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους C. Cattabriga και J. Enegren,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία των ρητρών 3 και 5 της συμφωνίας-πλαisiού για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνάφθηκε στις 18 Μαρτίου 1999 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP (ΕΕ L 175, σ. 43).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ εργαζομένων οι οποίοι απασχολούνται ως ναυτικοί και του εργοδότη τους, Rete Ferroviaria Italiana SpA (στο εξής: RFI), με αντικείμενο τον χαρακτηρισμό των συμβάσεων εργασίας που τους συνδέουν με τον εργοδότη αυτό.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 1999/70/ΕΚ

- 3 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 1999/70, η εν λόγω οδηγία αποσκοπεί «στην υλοποίηση της συμφωνίας-πλαisiού [...], που εμφανίζεται στο παράρτημα και η οποία συνήφθη [...] μεταξύ διεπαγγελματικών οργανώσεων γενικού χαρακτήρα (CES, UNICE και CEEP)».
- 4 Το δεύτερο έως το τέταρτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού έχει ως εξής:

«Τα μέρη της παρούσας συμφωνίας αναγνωρίζουν ότι οι συμβάσεις αορίστου χρόνου είναι και θα συνεχίσουν να είναι, η γενική μορφή εργασιακών σχέσεων μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Αναγνωρίζουν επίσης ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ανταποκρίνονται, σε ορισμένες περιστάσεις, στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων.

Η παρούσα συμφωνία καθορίζει τις γενικές αρχές και τις ελάχιστες απαιτήσεις σχετικά με την εργασία ορισμένου χρόνου, αναγνωρίζοντας ότι για τις λεπτομέρειες της εφαρμογής πρέπει να ληφθούν υπόψη τα πραγματικά στοιχεία των συγκεκριμένων εθνικών, τομεακών και εποχιακών καταστάσεων. Η συμφωνία αυτή αναδεικνύει τη βούληση των κοινωνικών εταίρων να θεσπίσουν ένα γενικό πλαίσιο για

τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, προστατεύοντάς τους από τις διακρίσεις, καθώς και για τη χρησιμοποίηση συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε μια βάση αποδοχής από τους εργοδότες και τους εργαζομένους.

Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται στους εργαζομένους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, εξαιρουμένων εκείνων που έχουν τοποθετηθεί από ένα πρακτορείο παροχής προσωρινού προσωπικού στη διάθεση μιας επιχείρησης. Πρόθεση των μερών είναι να εξετάσουν την ανάγκη για μια παρόμοια συμφωνία που θα αφορά την προσωρινή εργασία μέσω πρακτορείου.»

- 5 Τα σημεία 6 έως 8 και 10 των γενικών παρατηρήσεων της συμφωνίας-πλαisiού προβλέπουν ότι:
- «6. εκτιμώντας ότι οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου αποτελούν τη γενική μορφή εργασιακών σχέσεων και συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής των εργαζομένων και βελτιώνουν την απόδοση·
 - 7. εκτιμώντας ότι η χρήση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων είναι ένας τρόπος για να προληφθεί η κατάχρηση·
 - 8. εκτιμώντας ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο της απασχόλησης σε ορισμένους τομείς, επαγγέλματα και δραστηριότητες που μπορεί να εξυπηρετεί και τους εργοδότες και τους εργαζομένους·
- [...]
10. εκτιμώντας ότι η παρούσα συμφωνία παραπέμπει στα κράτη μέλη και τους κοινωνικούς εταίρους για τον καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογής των γενικών αρχών της, των ελάχιστων απαιτήσεων και διατάξεων, ώστε να ληφθεί υπόψη η κατάσταση σε κάθε κράτος μέλος, και οι ιδιαίτερες συνθήκες ορισμένων τομέων και επαγγελμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων εποχιακής φύσης».
- 6 Κατά τη ρήτρα 1 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό την κεφαλίδα «Σκοπός»:
- «Σκοπός της παρούσας συμφωνίας-πλαisiού είναι:
- α) η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της μη διάκρισης·
 - β) η καθιέρωση ενός πλαisiού για να αποτραπεί η κατάχρηση που προκαλείται από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή εργασιακών σχέσεων ορισμένου χρόνου.»
- 7 Η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό την κεφαλίδα «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει ότι:
- «1. Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται σε όλους τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας όπως αυτές καθορίζονται από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική σε κάθε κράτος μέλος.
 - 2. Τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους ή/και οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να αποφασίσουν ότι η παρούσα συμφωνία δεν εφαρμόζεται:
 - α) στις σχέσεις βασικής επαγγελματικής κατάρτισης και τα συστήματα μαθητείας·
 - β) στις συμβάσεις ή τις σχέσεις εργασίας που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο ενός ειδικού δημόσιου ή από το δημόσιο υποστηριζόμενου προγράμματος κατάρτισης, ένταξης και επαγγελματικής επανεκπαίδευσης.»

8 Η ρήτρα 3 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό την κεφαλίδα «Ορισμοί», ορίζει ότι:

«Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας,:

1. ως “εργαζόμενος ορισμένου χρόνου” νοείται ένα πρόσωπο που έχει σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου συναφθείσα απευθείας μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου, η λήξη της οποίας καθορίζεται από αντικειμενικούς όρους, όπως η παρέλευση συγκεκριμένης ημερομηνίας, η ολοκλήρωση συγκεκριμένου έργου ή πραγματοποίηση συγκεκριμένου γεγονότος·

[...]».

9 Κατά τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό την κεφαλίδα «Μέτρα για την αποφυγή κατάχρησης»:

- «1. Για να αποτραπεί η κατάχρηση που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συλλογικές συμβάσεις ή πρακτική, ή/και οι κοινωνικοί εταίροι, όταν δεν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα, για την πρόληψη των καταχρήσεων λαμβάνουν κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες ειδικών τομέων ή/και κατηγοριών εργαζομένων, ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- α) αντικειμενικούς λόγους που να δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας·
- β) τη μέγιστη συνολική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου·
- γ) τον αριθμό των ανανεώσεων τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας.

2. Τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους ή/και οι κοινωνικοί εταίροι καθορίζουν, όταν χρειάζεται, υπό ποιες συνθήκες οι συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου:

- α) θεωρούνται “διαδοχικές”·
- β) χαρακτηρίζονται συμβάσεις ή σχέσεις αορίστου χρόνου.»

10 Η ρήτρα 8 της συμφωνίας-πλαisiού, υπό την κεφαλίδα «Διατάξεις εφαρμογής», ορίζει στο σημείο 2 ότι:

«Η παρούσα συμφωνία δεν θίγει άλλες ειδικότερες διατάξεις [του δικαίου της Ένωσης] και ιδιαίτερα τις διατάξεις [του δικαίου της Ένωσης] που αφορούν την ίση μεταχείριση και τις ίσες ευκαιρίες ανδρών και γυναικών.»

Η οδηγία 2009/13/ΕΚ

- 11 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2009/13/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 2009, για την εφαρμογή της συμφωνίας που συνήψαν η Ένωση Εφοπλιστών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕCSA) και η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Ενώσεων Εργαζομένων στις Μεταφορές (ΕΤΕ) σχετικά με τη σύμβαση ναυτικής εργασίας του 2006 και για τροποποίηση της οδηγίας 1999/63/ΕΚ (ΕΕ L 124, σ. 30), ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζει τη συμφωνία για τη σύμβαση ναυτικής εργασίας, του 2006 [στο εξής: CΤΜ 2006], που συνήψαν στις 19 Μαΐου 2008 οι οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών [Ένωση Εφοπλιστών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕCSA) και Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Ενώσεων Εργαζομένων στις Μεταφορές (ΕΤΕ)], όπως εκτίθεται στο παράρτημα [στο εξής: συμφωνία για τη CΤΜ 2006].»

- 12 Το τμήμα της συμφωνίας υπό την κεφαλίδα «Ορισμοί και πεδίο εφαρμογής» ορίζει ότι:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας και εκτός εάν ορίζεται άλλως σε ιδιαίτερες διατάξεις, νοούνται ως:

[...]

γ) “ναυτικός”, κάθε πρόσωπο το οποίο απασχολείται ή προσλαμβάνεται ή εργάζεται με οποιαδήποτε ιδιότητα σε πλοίο για το οποίο ισχύει η παρούσα συμφωνία·

[...]

ε) ως “πλοίο” νοείται κάθε πλοίο, εκτός εκείνων που κυκλοφορούν αποκλειστικά σε εσωτερικά ύδατα ή σε ύδατα εντός ή πλησίον προστατευομένων υδάτων ή περιοχών όπου εφαρμόζονται λιμενικοί κανονισμοί·

[...]

2. Εκτός εάν ορίζεται ρητώς άλλως, η παρούσα συμφωνία ισχύει για όλους τους ναυτικούς.

[...]»

- 13 Περιλαμβανόμενος στο τμήμα της εν λόγω συμφωνίας υπό την κεφαλίδα «Οι κανόνες και τα πρότυπα», ο τίτλος 2 αυτής, υπό την κεφαλίδα «Προϋποθέσεις εργασίας», περιέχει, μεταξύ άλλων, τον κανόνα 2.1, ο οποίος αφορά τις «Συμφωνίες απασχόλησης των ναυτικών». Ο κανόνας Α2.1, παράγραφος 4, της διατάξεως αυτής ορίζει τα εξής:

«Κάθε κράτος μέλος θεσπίζει τους νόμους και τους κανονισμούς που καθορίζουν τα ζητήματα που πρέπει να περιλαμβάνονται σε όλες τις συμφωνίες απασχόλησης των ναυτικών που διέπονται από το εθνικό τους δίκαιο. Οι συμφωνίες απασχόλησης των ναυτικών πρέπει σε κάθε περίπτωση να περιέχουν τα ακόλουθα στοιχεία:

[...]

γ) τον τόπο και την ημερομηνία έναρξης ισχύος της συμφωνίας απασχόλησης του ναυτικού·

[...]

- ζ) τη λήξη της σύμβασης και τους συναφείς όρους, και, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:
- i) εάν η συμφωνία είναι αορίστου χρόνου, τις προϋποθέσεις καταγγελίας της συμφωνίας εκ μέρους εκατέρου των μερών, καθώς και την προβλεπόμενη προθεσμία ειδοποίησης, η οποία δεν πρέπει να είναι μικρότερη για τον πλοιοκτήτη απ' ό,τι για τον ναυτικό,
 - ii) εάν η συμφωνία είναι ορισμένου χρόνου, την προβλεπόμενη ημερομηνία λήξης της, και
 - iii) εάν η συμφωνία αφορά ένα μόνο ταξίδι, τον λιμένα προορισμού και τον χρόνο που απαιτείται για τη λήξη της μετά την άφιξη και πριν από την απαλλαγή του ναυτικού από τα καθήκοντά του,

[...].».

- 14 Το τελευταίο τμήμα της ίδιας συμφωνίας, υπό την κεφαλίδα «Τελικές διατάξεις», στο τέταρτο εδάφιο του προβλέπει ότι:

«Η παρούσα συμφωνία δεν θίγει σε καμία περίπτωση τυχόν αυστηρότερη ή/και ειδική ισχύουσα [...] νομοθεσία [του δικαίου της Ένωσης].»

Το ιταλικό δίκαιο

- 15 Στην Ιταλία, οι συμβάσεις ναυτικής εργασίας διέπονται από τις διατάξεις του κώδικα ναυσιπλοΐας, εγκριθέντος με το βασιλικό διάταγμα 327, της 30ής Μαρτίου 1942 (στο εξής: κώδικας ναυσιπλοΐας), ο οποίος, κατά το άρθρο 1, εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα και υπερισχύει της γενικής νομοθεσίας περί συμβάσεων εργασίας. Οι συμβάσεις αυτές δεν εμπίπτουν, επομένως, στο πεδίο εφαρμογής του νομοθετικού διατάγματος 368, περί εφαρμογής της οδηγίας 1999/70/ΕΚ σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP (decreto legislativo n. 368, Attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all'accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dall'UNICE, dal CEEP e dal CES), της 6ης Σεπτεμβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 235, της 9ης Οκτωβρίου 2001, σ. 4).

- 16 Το άρθρο 325 του κώδικα ναυσιπλοΐας ορίζει ότι:

«Σύμβαση εργασίας μπορεί να συναφθεί:

- α) για ορισμένο ταξίδι ή ταξίδια·
- β) για ορισμένο χρόνο·
- γ) για αόριστο χρόνο.

[...]

Για τους σκοπούς της σύμβασης εργασίας, νοείται ως “ταξίδι” το σύνολο των δρομολογίων που εκτελούνται μεταξύ του λιμένα φορτώσεως και του λιμένα τελικού προορισμού, εκτός από το δρομολόγιο με έρμα προς μετάβαση στον λιμένα φορτώσεως.

[...]»

17 Κατά το άρθρο 326 του κώδικα ναυσιπλοΐας:

«Συμβάσεις ορισμένου χρόνου και συμβάσεις για ορισμένα ταξίδια δεν μπορούν να συναφθούν για διάρκεια μεγαλύτερη του ενός έτους· εφόσον συνάπτονται για μεγαλύτερη διάρκεια, θεωρούνται συμβάσεις αορίστου χρόνου.

Όταν, δυνάμει περισσότερων συμβάσεων για ορισμένα ταξίδια ή περισσότερων συμβάσεων ορισμένου χρόνου ή περισσότερων συμβάσεων του ενός ή του άλλου είδους, ο προσλαμβανόμενος παρέχει αδιάλειπτως εργασία στον ίδιο πλοιοκτήτη για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, η σύμβαση εργασίας διέπεται από τις διατάξεις περί συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου.

Για τους σκοπούς του προηγούμενου εδαφίου, η παροχή εργασίας θεωρείται αδιάλειπτη όταν μεταξύ της λήξεως της μίας σύμβασης και της συνάψεως της επόμενης σύμβασης μεσολαβεί διάστημα όχι μεγαλύτερο των [60] ημερών».

18 Το άρθρο 332 του κώδικα ναυσιπλοΐας προβλέπει ότι:

«Η σύμβαση εργασίας πρέπει να αναφέρει:

[...]

4) το προς εκτέλεση ταξίδι ή τα προς εκτέλεση ταξίδια και την ημερομηνία κατά την οποία ο προσλαμβανόμενος πρέπει να αναλάβει καθήκοντα, εφόσον προσλαμβάνεται για ορισμένο ταξίδι· τον χρόνο ενάρξεως και τη διάρκεια της σύμβασης, εφόσον προσλαμβάνεται για ορισμένο χρόνο [...]

[...].»

19 Το άρθρο 374 του κώδικα ναυσιπλοΐας προβλέπει ότι:

«Οι συλλογικές ρυθμίσεις μπορούν να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις [του άρθρου] 326· η ατομική σύμβαση δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τις διατάξεις αυτές, εκτός αν η παρέκκλιση είναι ευνοϊκή για τον προσλαμβανόμενο. Σε κάθε περίπτωση, οι συλλογικές ρυθμίσεις δεν μπορούν να επιμηκύνουν την κατά το πρώτο και δεύτερο εδάφιο του άρθρου 326 διάρκεια ούτε να μειώσουν το κατά το τρίτο εδάφιο του ίδιου άρθρου διάστημα.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

20 Οι ενάγοντες της κύριας δίκης είναι ναυτικοί εγγεγραμμένοι στο μητρώο εργατών θαλάσσης. Ναυτολογήθηκαν από την RFI με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, συναφθείσες μετά το έτος 2001, για ορισμένο ή ορισμένα ταξίδια και για διάστημα έως 78 ημέρες, με σκοπό να εργασθούν σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία εκτελούν το δρομολόγιο Messine/ Villa San Giovanni και Messine/ Reggio Calabria (Ιταλία). Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι οι εν λόγω ενάγοντες έχουν εργασθεί, στο πλαίσιο των συμβάσεων αυτών, στην υπηρεσία του εργοδότη τους για διάστημα μικρότερο του έτους και ότι έχει μεσολαβήσει διάστημα μεγαλύτερο των 60 ημερών μεταξύ της λήξεως της σύμβασης εργασίας και της συνάψεως της επομένης σύμβασης.

21 Εκτιμώντας ότι οι σχέσεις εργασίας τους λύθηκαν παρανόμως με τον κατάπλου του πλοίου τους, οι ενάγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν από το Tribunale di Messina την ακύρωση των συμβάσεων εργασίας τους ορισμένου χρόνου, τη μετατροπή των συμβάσεων αυτών σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου, την άμεση αναπρόσληψη ή την επανένταξή τους, καθώς και την καταβολή αποζημίωσης για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν.

- 22 Καίτοι το Tribunale di Messina δέχθηκε σε πρώτο βαθμό τις αγωγές των εναγόντων της κύριας δίκης στην υπόθεση C-407/13 και απέρριψε τις αγωγές των εναγόντων της κύριας δίκης στις υποθέσεις C-362/13 και C-363/13, το Corte d'appello di Messina απέρριψε στον δεύτερο βαθμό το σύνολο των αιτημάτων τους.
- 23 Οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν ως εκ τούτου ενώπιον του Corte suprema di cassazione αίτηση αναιρέσεως αιτιώμενοι το Corte d'appello di Messina διότι αποφάνθηκε ότι η συμφωνία-πλαίσιο δεν εφαρμόζεται στους ναυτικούς και έκρινε νόμιμες τις συμβάσεις εργασίας τους ορισμένου χρόνου, παρά το ότι οι συμβάσεις αυτές δεν ορίζουν τη λήξη των συμβάσεων, αλλά αποκλειστικώς τη διάρκειά τους υπό τη διατύπωση «έως 78 ημέρες», ούτε ακόμη τους αντικειμενικούς λόγους που δικαιολογούν την προσφυγή σε τέτοιου είδους συμβάσεις. Κατά τους εν λόγω ενάγοντες, επρόκειτο για καταχρηστική χρησιμοποίηση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, καθόσον οι συμβάσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν, όχι λόγω του ειδικού χαρακτήρα της ναυτικής εργασίας ή λόγω της συνδρομής αντικειμενικών λόγων, αλλά για την ικανοποίηση παγίων ελλείψεων σε προσωπικό.
- 24 Κατά συνέπεια, το Corte suprema di cassazione εκτιμά ότι επιβάλλεται να διευκρινιστεί αν η συμφωνία-πλαίσιο εφαρμόζεται στις σχέσεις εργασίας που συνάπτονται στον ναυτιλιακό κλάδο. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή, ενδέχεται οι προβλεπόμενοι στον κώδικα ναυσιπλοΐας όροι απασχολήσεως για ορισμένο χρόνο να αποδειχθούν αντίθετοι προς τη συμφωνία-πλαίσιο. Από το γεγονός ότι ο Ιταλός νομοθέτης, με το νομοθετικό διάταγμα 368 της 6ης Σεπτεμβρίου 2001, περί εφαρμογής της οδηγίας 1999/70/EK σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP, εκπλήρωσε την επιβαλλόμενη από τη ρήτρα 5 της συμφωνίας αυτής υποχρέωση, η οποία συνίσταται στην πρόβλεψη μέτρων ικανών να αποτρέψουν την καταχρηστική χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, δεν αποκλείεται να προκύψει ότι οι διατάξεις του διατάγματος αυτού πρέπει να εφαρμόζονται και στις σχέσεις εργασίας του ναυτιλιακού κλάδου.
- 25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Corte suprema di cassazione αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Εφαρμόζονται ως προς τη ναυτική εργασία οι ρήτρες της συμφωνίας-πλαισίου [...] και, ειδικότερα, αφορά η ρήτρα 2, σημείο 1, [της συμφωνίας-πλαισίου], και τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου που εργάζονται σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία πραγματοποιούν καθημερινά δρομολόγια;
 - 2) [Αντιβαίνει] στη συμφωνία-πλαίσιο [...] και, ειδικότερα, στη ρήτρα 3, σημείο 1, [αυτής] εθνική νομοθεσία (άρθρο 332 του κώδικα ναυσιπλοΐας) η οποία προβλέπει ότι πρέπει να ορίζεται η “διάρκεια” της συμβάσεως, και όχι η “λήξη” αυτής; Συμμορφώνεται δε προς την εν λόγω οδηγία η πρόβλεψη διάρκειας της συμβάσεως με αναφορά στη λήξη αυτής, η οποία είναι μεν βεβαία (“έως 78 ημέρες”) χωρίς όμως να προσδιορίζεται ο χρόνος αυτής;
 - 3) [Αντιβαίνει] στη συμφωνία-πλαίσιο [...] και, ειδικότερα, στη ρήτρα 3, σημείο 1, [αυτής] εθνική νομοθεσία (άρθρα 325, 326 και 332 του κώδικα ναυσιπλοΐας) η οποία ορίζει ότι οι αντικειμενικοί λόγοι της συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου συνίστανται μόνον στην πρόβλεψη του προς εκτέλεση ταξιδιού ή ταξιδίων, με αποτέλεσμα να συμπίπτει κατ’ ουσίαν το αντικείμενο της συμβάσεως (η παροχή εργασίας) με την αιτία αυτής (σκοπός της συνάψεως συμβάσεως ορισμένου χρόνου);
 - 4) [Αντιβαίνει] στη συμφωνία-πλαίσιο [...] εθνική νομοθεσία (εν προκειμένω διατάξεις του κώδικα ναυσιπλοΐας) η οποία, σε περίπτωση συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων (η οποία δύναται να συνιστά κατάχρηση υπό την έννοια της ρήτρας 5), αποκλείει τη μετατροπή τους σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου (μέτρο προβλεπόμενο στο άρθρο 326 του κώδικα ναυσιπλοΐας μόνον οσάκις ο προσλαμβανόμενος παρέχει αδιαλείπτως εργασία για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους και εφόσον μεταξύ της λήξεως μιας συμβάσεως και της συνάψεως της επόμενης συμβάσεως μεσολαβεί διάστημα όχι μεγαλύτερο των εξήντα ημερών);»

- 26 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 28ης Αυγούστου 2013, διατάχθηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-362/13, C-363/13 και C-407/13, προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 27 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινιστεί αν η συμφωνία-πλαίσιο έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται επί εργαζομένων, όπως οι ενάγοντες της κύριας δίκης, οι οποίοι απασχολούνται ως ναυτικοί με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία πραγματοποιούν ναυτικό δρομολόγιο μεταξύ δύο λιμένων ευρισκόμενων εντός του ίδιου κράτους μέλους.
- 28 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, όπως επανειλημμένως έχει κρίνει το Δικαστήριο, από το ίδιο το γράμμα της ρήτρας 2, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας αυτής ορίζεται κατά τρόπο ευρύ, με αναφορά γενικώς στους «εργαζομένους ορισμένου χρόνου που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας, όπως αυτές καθορίζονται από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική σε κάθε κράτος μέλος» (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 56· Della Rocca, C-290/12, EU:C:2013:235, σκέψη 34, καθώς και Márquez Samohano, C-190/13, EU:C:2014:146, σκέψη 38).
- 29 Επιπλέον, ο ορισμός της έννοιας των «εργαζομένων ορισμένου χρόνου» κατά τη συμφωνία-πλαίσιο, που περιλαμβάνεται στη ρήτρα 3, σημείο 1, της συμφωνίας αυτής, καταλαμβάνει το σύνολο των εργαζομένων, χωρίς να κάνει διάκριση ανάλογα με τον δημόσιο ή ιδιωτικό χαρακτήρα του εργοδότη με τον οποίο συνδέονται (αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 56· Della Rocca, EU:C:2013:235, σκέψη 34, καθώς και Márquez Samohano, EU:C:2014:146, σκέψη 38) και ανεξάρτητα από τον χαρακτηρισμό της συμβάσεώς τους σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο (απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., C-378/07 έως C-380/07, EU:C:2009:250, σκέψη 166).
- 30 Η συμφωνία-πλαίσιο εφαρμόζεται, επομένως, στο σύνολο των εργαζομένων που παρέχουν αμειβόμενες υπηρεσίες στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας ορισμένου χρόνου που τους συνδέει με τον εργοδότη τους (αποφάσεις Del Cerro Alonso, C-307/05, EU:C:2007:509, σκέψη 28, και Gavieiro Gavieiro και Iglesias Torres, C-444/09 και C-456/09, EU:C:2010:819, σκέψη 42, καθώς και διάταξη Montoya Medina, C-273/10, EU:C:2011:167, σκέψη 26).
- 31 Βεβαίως, το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας-πλαισίου δεν είναι άνευ ορίων. Συγκεκριμένα, από το γράμμα της ρήτρας 2, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου προκύπτει ότι ο καθορισμός των συμβάσεων και των σχέσεων εργασίας ως προς τις οποίες εφαρμόζεται η εν λόγω συμφωνία-πλαίσιο δεν διέπεται από τη συμφωνία αυτή ή από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά από τη νομοθεσία και/ή από την εκάστοτε εθνική πρακτική, στο μέτρο που ο καθορισμός των εννοιών αυτών δεν οδηγεί σε αυθαίρετο αποκλεισμό μιας κατηγορίας προσώπων από την προστασία την οποία παρέχει η συμφωνία-πλαίσιο (απόφαση Sibilio, C-157/11, EU:C:2012:148, σκέψεις 42 και 51).
- 32 Επιπλέον, η ρήτρα 2, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαισίου παρέχει στα κράτη μέλη περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά την εφαρμογή της συμφωνίας-πλαισίου σε ορισμένες κατηγορίες συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας. Πράγματι, η διάταξη αυτή παρέχει στα κράτη μέλη και/ή στους κοινωνικούς εταίρους τη δυνατότητα να αποκλείουν από τον τομέα εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας-πλαισίου τις «σχέσεις βασικής επαγγελματικής κατάρτισης και τα συστήματα μαθητείας», καθώς και τις «συμβάσεις ή τις σχέσεις εργασίας που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο ενός ειδικού δημόσιου ή από το

δημόσιο υποστηριζόμενου προγράμματος κατάρτισης, ένταξης και επαγγελματικής επανεκπαίδευσης» (αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 57· Sibilio, EU:C:2012:148, σκέψεις 52 και 53, καθώς και Della Rocca, EU:C:2013:235, σκέψη 35).

- 33 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι από το τέταρτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλασιού προκύπτει σαφώς ότι η συμφωνία αυτή δεν εφαρμόζεται επί προσωρινώς απασχολούμενων εργαζομένων (βλ. απόφαση Della Rocca, EU:C:2013:235, σκέψεις 36 και 45).
- 34 Εν προκειμένω, από τα προσκομισθέντα στο Δικαστήριο στοιχεία, τα οποία δεν αμφισβητήθηκαν, προκύπτει ότι οι εναγόμενοι της κύριας δίκης συνδέονταν με τον εργοδότη τους με σύμβαση εργασίας υπό την έννοια του εθνικού δικαίου. Γίνεται επίσης δεκτό ότι αυτές οι συμβάσεις εργασίας δεν αποτελούν μέρος σχέσεων εργασίας δυνάμενων να αποκλεισθούν από το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας-πλασιού σύμφωνα με τη ρήτρα 2, σημείο 2, αυτής.
- 35 Η RFI καθώς και η Ιταλική και η Νορβηγική Κυβέρνηση τονίζουν πάντως ότι το δίκαιο της Ένωσης, όπως και το διεθνές και το εθνικό δίκαιο, περιλαμβάνει διατάξεις διέπουσες ειδικώς τον ναυτιλιακό κλάδο. Ειδικότερα, η συμφωνία για τη CTM 2006, η οποία προσαρτάται στην οδηγία 2009/13, προβλέπει σειρά κανόνων και προτύπων σχετικά με τη συμφωνία απασχολήσεως ναυτικών, ιδίως το πρότυπο A2.1, παράγραφος 4, στοιχείο ζ', που ορίζει τη λήξη της συμβάσεως και τους συναφείς όρους. Κατά δε τη ρήτρα 8, σημείο 2, της συμφωνίας-πλασιού, η συμφωνία αυτή εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη των ειδικότερων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.
- 36 Δεν προκύπτει, πάντως, αλλά ούτε και υποστηρίχθηκε εξάλλου, ότι η συμφωνία για τη CTM 2006, όπως και οι άλλες πράξεις της νομοθεσίας της Ένωσης για τον ναυτιλιακό κλάδο, περιέχει κανόνες που αποβλέπουν, όπως και η συμφωνία-πλαίσιο, στη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων έναντι των εργαζομένων που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου ή στην αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησεως διαδοχικών σχέσεων ή συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Η συμφωνία για τη CTM 2006, όπως προκύπτει ιδίως από το τρίτο εδάφιο των τελικών διατάξεων της, εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη κάθε άλλης ειδικότερης διατάξεως εν ισχύ στην Ένωση ή διατάξεως που παρέχει μεγαλύτερη προστασία στους ναυτικούς.
- 37 Εξάλλου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, δυνάμει των σημείων 1, στοιχεία γ' και ε', καθώς και 2 της συμφωνίας για τη CTM 2006, η συμφωνία αυτή δεν εφαρμόζεται επί ναυτικών που απασχολούνται σε πλοία τα οποία κυκλοφορούν αποκλειστικά σε εσωτερικά ύδατα, όπως αυτοί περί των οποίων πρόκειται στις υποθέσεις της κύριας δίκης.
- 38 Ως εκ τούτου, εργαζόμενοι οι οποίοι τελούν σε κατάσταση όπως αυτή των εναγόντων της κύριας δίκης, οι οποίοι απασχολούνται ως ναυτικοί με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία πραγματοποιούν ναυτικό δρομολόγιο μεταξύ δύο λιμένων ευρισκόμενων εντός του ίδιου κράτους μέλους, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας-πλασιού, καθόσον η συμφωνία αυτή δεν αποκλείει κανέναν ιδιαίτερο κλάδο από το πεδίο εφαρμογής της.
- 39 Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τις προβλέψεις της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού, από όπου προκύπτει ότι, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλασιού, καθώς και με τα σημεία 8 και 10 των γενικών παρατηρήσεών της, εντός αυτού του πλασιού εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας-πλασιού τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, εφόσον τούτο δικαιολογείται αντικειμενικά, να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες ως προς τους τομείς ειδικών δραστηριοτήτων και/ή κατηγοριών εργαζομένων για τους οποίους γίνεται λόγος (βλ. υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις Marrosu και Sardino, C-53/04, EU:C:2006:517, σκέψη 45, καθώς και Küçük, C-586/10, EU:C:2012:39, σκέψη 49).

40 Κατόπιν των ανωτέρω, επιβάλλεται να δοθεί στο πρώτο ερώτημα η απάντηση ότι η συμφωνία-πλαίσιο έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται σε εργαζομένους, όπως οι ενάγοντες της κύριας δίκης, οι οποίοι απασχολούνται ως ναυτικοί με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία πραγματοποιούν ναυτικό δρομολόγιο μεταξύ δύο λιμένων ευρισκόμενων εντός του ίδιου κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

41 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν οι διατάξεις της συμφωνίας-πλαισίου, και δη η ρήτρα 3, σημείο 1, αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου πρέπει να ορίζουν τη διάρκειά τους, αλλά όχι τη λήξη τους.

42 Η RFI εκτιμά ότι το ερώτημα αυτό είναι απαράδεκτο για δύο λόγους. Αφενός, αφορά την ερμηνεία εθνικού δικαίου. Αφετέρου, η ρήτρα 3, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου αποβλέπει αποκλειστικώς στη διευκρίνιση της έννοιας ορισμένων όρων, οπότε δεν συνιστά κριτήριο για τη διαπίστωση του νομίμου χαρακτήρα της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας.

43 Παρά ταύτα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το παρόν ερώτημα αφορά σαφώς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, είναι παραδεκτό.

44 Επί της ουσίας, υπενθυμίζεται ότι αντικείμενο της συμφωνίας-πλαισίου δεν είναι η εναρμόνιση του συνόλου των εθνικών κανόνων περί συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, αλλά αποκλειστικώς η εισαγωγή, μέσω του καθορισμού γενικών αρχών και ελάχιστων απαιτήσεων, ενός γενικού πλαισίου για τη διασφάλιση της ίσης μεταχειρίσεως των εργαζομένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, με σκοπό την προστασία τους έναντι διακρίσεων, καθώς και την αποτροπή των καταχρήσεων που προκαλεί η προσφυγή σε διαδοχικές συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις *Del Cerro Alonso*, EU:C:2007:509 σκέψεις 26 και 36· *Impact*, C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 111, και *Huet*, C-251/11, EU:C:2012:133, σκέψη 41, καθώς και διάταξη *Vino*, C-20/10, EU:C:2010:677, σκέψη 54).

45 Η συμφωνία-πλαίσιο δεν περιέχει διατάξεις σχετικά με τα τυπικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνονται στις συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου.

46 Συναφώς, η ρήτρα 3, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, όπως σαφώς προκύπτει από την κεφαλίδα της και το περιεχόμενό της, αρκείται στον ορισμό της έννοιας του «εργαζομένου ορισμένου χρόνου» και στην περιγραφή, στο πλαίσιο αυτό, του χαρακτηριστικού στοιχείου της συμβάσεως ορισμένου χρόνου, ήτοι του γεγονότος ότι η λήξη μιας τέτοιας συμβάσεως καθορίζεται από «αντικειμενικούς όρους όπως η παρέλευση συγκεκριμένης ημερομηνίας, η ολοκλήρωση συγκεκριμένου έργου ή η πραγματοποίηση συγκεκριμένου γεγονότος». Αντιθέτως, η ρήτρα αυτή δεν επιβάλλει καμία υποχρέωση στα κράτη μέλη όσον αφορά τους κανόνες του εθνικού δικαίου που τυγχάνουν εφαρμογής ως προς τη σύναψη των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, διάταξη *Vino*, EU:C:2010:677, σκέψεις 60 έως 62 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

47 Σε κάθε περίπτωση, καθόσον προκύπτει ότι σκοπός του παρόντος ερωτήματος είναι να διευκρινιστεί αν η συμφωνία-πλαίσιο εφαρμόζεται σε εργαζομένους απασχολούμενους δυνάμει συμβάσεων εργασίας οι οποίες, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις της κύριας δίκης, αναφέρουν μόνον τη διάρκειά τους, με τη μνεία «έως 78 ημέρες», αρκεί να διαπιστωθεί ότι αυτοί οι εργαζόμενοι πρέπει να θεωρηθούν «εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου», υπό την έννοια της ρήτρας 3, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, καθόσον η εν λόγω μνεία μπορεί να ορίσει αντικειμενικώς τη λήξη των εν λόγω συμβάσεων, οπότε η συμφωνία-πλαίσιο εφαρμόζεται ως προς αυτούς.

- 48 Κατόπιν των ανωτέρω, επιβάλλεται να δοθεί στο δεύτερο ερώτημα η απάντηση ότι οι διατάξεις της συμφωνίας-πλαisiού έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στις υποθέσεις της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου πρέπει να ορίζουν τη διάρκειά τους, αλλά όχι τη λήξη τους.

Επί του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος

- 49 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινιστεί αν οι ρήτρες 3, σημείο 1, και 5 της συμφωνίας-πλαisiού έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, κατά την οποία, αφενός, η αντικειμενική δικαιολόγηση μιας σύμβασης εργασίας ορισμένου χρόνου εξαντλείται μόνον στη μνεία του ή των προς εκτέλεση ταξιδίων και, αφετέρου, σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου μετατρέπεται σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου μόνον όταν ο οικείος εργαζόμενος απασχολήθηκε αδιαλείπτως βάσει των συμβάσεων αυτών από τον ίδιο εργοδότη για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, θεωρουμένης της σχέσεως εργασίας ως αδιάλειπτης όταν μεσολαβεί μεταξύ των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου διάστημα όχι μεγαλύτερο των 60 ημερών.
- 50 Κατά την RFI, το μέρος του ερωτήματος αυτού που αντιστοιχεί στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο, καθώς δεν σχετίζεται με το αντικείμενο των διαφορών της κύριας δίκης, δεδομένου ότι σκοπός του είναι να εξακριβωθεί η συμμόρφωση προς τη συμφωνία-πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας περί συμβάσεων εργασίας για ορισμένο ή ορισμένα ταξίδια, ενώ, στις υποθέσεις της κύριας δίκης, οι επίμαχες συμβάσεις εργασίας χαρακτηρίζονται ως συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου.
- 51 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που έχει υποβάλει το εθνικό δικαστήριο εντός του κανονιστικού και πραγματικού πλαισίου το οποίο έχει προσδιορίσει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Η άρνηση απαντήσεως εκ μέρους του Δικαστηρίου σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου τότε μόνον είναι δυνατή, όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο, δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμα όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Della Rocca, EU:C:2013:235, σκέψη 29, και Márquez Samohano, EU:C:2014:146, σκέψη 35).
- 52 Εν προκειμένω, επιβάλλεται, όμως, η διαπίστωση ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί η ερμηνεία της συμφωνίας-πλαisiού με βάση πραγματικές διαφορές που προέκυψαν κατόπιν λύσεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου οι οποίες συνήφθησαν από τους ενάγοντες της κύριας δίκης για ορισμένο ή ορισμένα ταξίδια. Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία, κατά την οποία η μνεία του ή των προς εκτέλεση ταξιδίων συνιστά αντικειμενική δικαιολόγηση της συνάψεως τέτοιων συμβάσεων, είναι σύμφωνη προς τις απαιτήσεις που θέτει η συμφωνία-πλαίσιο. Υπό τις συνθήκες αυτές, το εν λόγω ερώτημα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι υποθετικής φύσεως και, ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτό.
- 53 Επί της ουσίας, στον βαθμό που τα υπό εξέταση ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία της ρήτρας 3, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, υπενθυμίζεται ότι, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 46 της παρούσας αποφάσεως, η διάταξη αυτή δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, καθόσον δεν επιβάλλει καμία υποχρέωση στα κράτη μέλη όσον αφορά τους κανόνες του εθνικού δικαίου που τυγχάνουν εφαρμογής ως προς τη σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

- 54 Όσον αφορά τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, υπενθυμίζεται ότι με το σημείο 1 της ρήτρας αυτής επιδιώκεται η επίτευξη ενός από τους σκοπούς της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού, και συγκεκριμένα η δημιουργία ορισμένου πλαisiού για τη διαδοχική χρησιμοποίηση συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, η οποία θεωρείται δυνητική πηγή καταχρήσεων σε βάρος των εργαζομένων, μέσω της θεσπίσεως ορισμένων διατάξεων προς διασφάλιση ενός ελαχίστου επιπέδου προστασίας, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να περιέρχονται οι μισθωτοί σε κατάσταση αβεβαιότητας (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 63· Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 73· Deutsche Lufthansa, C-109/09, EU:C:2011:129, σκέψη 31· Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 25, καθώς και Márquez Samohano, EU:C:2014:146, σκέψη 41).
- 55 Πράγματι, όπως προκύπτει από το δεύτερο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού, καθώς και από τα σημεία 6 και 8 των γενικών παρατηρήσεων της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού, το ευεργέτημα της σταθερότητας της απασχολήσεως θεωρείται μείζον στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων, ενώ μόνον υπό ορισμένες περιστάσεις μπορούν οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου να ανταποκριθούν στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων (αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 62, καθώς και Huet, EU:C:2012:133, σκέψη 35).
- 56 Επομένως, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιβάλλει στα κράτη μέλη, προκειμένου να αποτραπεί καταχρηστική χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τη λήψη ενός, τουλάχιστον, πραγματικού και δεσμευτικού μέτρου εξ αυτών που απαριθμούνται σε αυτήν, εφόσον το εθνικό τους δίκαιο δεν περιλαμβάνει ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα. Τα τρία, επομένως, μέτρα που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', της εν λόγω ρήτρας αφορούν, αντιστοίχως, την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεών τους (βλ. μεταξύ άλλων, αποφάσεις Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψεις 74 και 151· Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 26, και Márquez Samohano, EU:C:2014:146, σκέψη 42, καθώς και διάταξη Παπαλία, C-50/13, EU:C:2013:873, σκέψεις 18 και 19).
- 57 Πρέπει ευθύς εξαρχής να τονισθεί ότι η συμφωνία-πλαισιο δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίζουν μέτρα με βάση τα οποία κάθε πρώτη ή μοναδική σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου πρέπει να δικαιολογείται από τέτοιους αντικειμενικούς λόγους. Συγκεκριμένα, όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, αυτές οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου δεν εμπίπτουν στη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, η οποία αφορά μόνο την αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, οπότε οι αντικειμενικοί λόγοι που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχείο α', της εν λόγω ρήτρας αφορούν μόνον την «ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας» (βλ. απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C: 2009:250, σκέψη 90, καθώς και διάταξη Vīno, EU:C:2010:677, σκέψεις 58 και 59).
- 58 Όσον αφορά τις εν λόγω διαδοχικές συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, προκύπτει πράγματι από τη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως ότι τα υπογράφοντα μέρη της συμφωνίας-πλαisiού, όπως αναφέρεται στο σημείο 7 των γενικών παρατηρήσεών της, εκτίμησαν ότι η χρησιμοποίηση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων είναι ένας τρόπος για να προληφθούν οι καταχρήσεις (βλ. αποφάσεις Αδενέλερ κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 67, και Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψεις 91 και 92, καθώς και διάταξη Βασιλάκης κ.λπ., C-364/07, EU:C:2008:346, σκέψη 86).
- 59 Ωστόσο, τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτιμήσεως για την εφαρμογή της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, αφού είναι ελεύθερα να προσφύγουν είτε σε ένα ή περισσότερα από τα μέτρα που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', της ρήτρας αυτής είτε, ακόμη, στα υπάρχοντα ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των επιμέρους τομέων και/ή κατηγοριών εργαζομένων (βλ. αποφάσεις Impact, EU:C:2008:223, σκέψη 71· Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψεις 81 και 93, καθώς και Deutsche Lufthansa, EU:C:2011:129, σκέψη 35).

- 60 Με τον τρόπο αυτό, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιτάσσει στα κράτη μέλη την επίτευξη ενός γενικού σκοπού, δηλαδή της αποτροπής τέτοιων καταχρήσεων, ενώ τους παρέχει τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μέσα για την επίτευξή του, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά δεν θα αντιβαίνουν προς τον σκοπό και δεν θα περιορίζουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαisiού (απόφαση Huet, EU:C:2012:133, σκέψεις 42 και 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 61 Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη μπορούν νομίμως να επιλέξουν, στο πλαίσιο εφαρμογής της ρήτρας αυτής, να μην εφαρμόσουν το προβλεπόμενο στο σημείο 1, στοιχείο α', της εν λόγω ρήτρας μέτρο, κατά το οποίο η ανανέωση των διαδοχικών αυτών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου πρέπει να δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους. Το κράτος μέλος μπορεί, αντίθετα, να προτιμήσει να θεσπίσει το ένα ή και τα δύο από τα μέτρα που αναφέρονται στο σημείο 1, στοιχεία β' και γ', της εν λόγω ρήτρας και τα οποία αφορούν τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεων τους αντίστοιχα, ή ακόμα να επιλέξει τη διατήρηση σε ισχύ ήδη υπάρχοντος ισοδύναμου νομοθετικού μέτρου, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι, οποιοδήποτε μέτρο και αν επιλεγεί, θα διασφαλίζεται η αποτελεσματική αποτροπή της καταχρηστικής χρησιμοποίησης συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ. απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 94, καθώς και, υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Deutsche Lufthansa, EU:C:2011:129, σκέψη 44).
- 62 Επιπλέον, όταν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, το δίκαιο της Ένωσης δεν προβλέπει ειδικές κυρώσεις για την περίπτωση κατά την οποία διαπιστώνονται μολαταύτα καταχρήσεις, απόκειται στις εθνικές αρχές να λαμβάνουν μέτρα που πρέπει να είναι όχι μόνον αναλογικά, αλλά και αρκούντως αποτελεσματικά και αποτρεπτικά για να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων που έχουν θεσπισθεί κατ' εφαρμογή της συμφωνίας-πλαisiού (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 158, καθώς και διατάξεις Affatato, C-3/10, EU:C:2010:574, σκέψη 45, και Paralia, EU:C:2013:873, σκέψη 20).
- 63 Οι λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής των παραπάνω κανόνων, μολονότι, αν δεν υπάρχει σχετική ρύθμιση της Ένωσης, εμπίπτουν στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών δυνάμει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών αυτών, δεν πρέπει πάντως να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από αυτούς που διέπουν παρεμφερείς καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν στην πράξη αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 159, καθώς και διατάξεις Affatato, EU:C:2010:574, σκέψη 46, και Paralia, EU:C:2013:873, σκέψη 21).
- 64 Επομένως, όταν έχει γίνει καταχρηστική χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, πρέπει να υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής μέτρου που να παρέχει αποτελεσματικές και ισοδύναμες εγγυήσεις για την προστασία των εργαζομένων, ώστε να επιτιμάται δεόντως η κατάχρηση αυτή και να εξαλείφονται οι συνέπειες της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης (απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 160, καθώς και διατάξεις Affatato, EU:C:2010:574, σκέψη 47, και Paralia, EU:C:2013:873, σκέψη 22).
- 65 Επιβάλλεται συναφώς η υπόμνηση ότι, όπως έχει επανειλημμένως τονίσει το Δικαστήριο, η συμφωνία-πλαίσιο δεν επιβάλλει γενική υποχρέωση στα κράτη μέλη να προβλέπουν τη μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου. Πράγματι, η ρήτρα 5, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαisiού καταλείπει καταρχήν στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες οι συμβάσεις ή οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου χαρακτηρίζονται ως αορίστου χρόνου. Κατά συνέπεια, η συμφωνία-πλαίσιο δεν επιβάλλει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να γίνεται χρήση συμβάσεων αορίστου χρόνου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Huet, EU:C:2012:133, σκέψεις 38 έως 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 66 Όσον αφορά τις κυρώσεις που προβλέπει, εν προκειμένω, η επίμαχη στις υποθέσεις της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, υπενθυμίζεται ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαινεται επί της ερμηνείας των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου, καθόσον τούτο αποτελεί έργο αποκλειστικά του αιτούντος δικαστηρίου ή, ενδεχομένως, των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων, τα οποία πρέπει να εξετάζουν αν οι διατάξεις της εφαρμοστέας εθνικής ρυθμίσεως ανταποκρίνονται στις επιταγές που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 56 έως 65 της παρούσας αποφάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Vassallo, C-180/04, EU:C:2006:518, σκέψη 39, και Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 163, καθώς και διάταξη Papalía, EU:C:2013:873, σκέψη 30).
- 67 Συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει κατά πόσον οι προϋποθέσεις εφαρμογής καθώς και η αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του εσωτερικού δικαίου συνιστούν πρόσφορο μέτρο αποτροπής και, εν ανάγκη, επιτιμήματος της καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις Vassallo, EU:C:2006:518, σκέψη 41, καθώς και Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 164).
- 68 Ωστόσο, το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί προδικαστικής παραπομπής, μπορεί, ενδεχομένως, να παράσχει διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο στην ερμηνεία του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Vassallo, EU:C:2006:518, σκέψη 39, και διάταξη Papalía, EU:C:2013:873, σκέψη 31).
- 69 Συναφώς, καίτοι παρέλκει η εξέταση του ζητήματος αν εθνική ρύθμιση, όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 326 του κώδικα ναυσιπλοΐας, η οποία θεσπίσθηκε προ της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 1999/70 και της συμφωνίας-πλασιού, περιλαμβάνει «αντικειμενικό λόγο» υπό την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασιού, επιβάλλεται εντούτοις η διαπίστωση ότι μια τέτοια ρύθμιση, προβλέπουσα κανόνα υποχρεωτικής ισχύος κατά τον οποίο όταν εργαζόμενος απασχολήθηκε αδιαλείπτως από τον ίδιο εργοδότη βάσει περισσότερων συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους οι συμβάσεις αυτές μετατρέπονται σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου, δύναται να ανταποκριθεί στις επιταγές που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 56 έως 65 της παρούσας αποφάσεως.
- 70 Πράγματι, μια τέτοια ρύθμιση είναι σε θέση να περιλάβει συγχρόνως υφιστάμενο νομοθετικό μέτρο ισοδύναμο προς μέτρο αποτρεπτικό της καταχρηστικής χρησιμοποίησης των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά τη ρήτρα 5, σημείο 1, στοιχείο β', της συμφωνίας-πλασιού, σχετικό με τη μέγιστη συνολική διάρκεια των συμβάσεων αυτών, καθώς και μέτρο το οποίο πράγματι επιτιμά αυτήν την καταχρηστική χρησιμοποίηση (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Αγγελιδάκη κ.λπ., EU:C:2009:250, σκέψη 170, καθώς και διάταξη Κούκου, C-519/08, EU:C:2009:269, σκέψη 79).
- 71 Δεν διαφαίνεται ότι η διαπίστωση αυτή μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση εξαιτίας της απορρέουσας από τη ρύθμιση αυτή απαιτήσεως, κατά την οποία θεωρούνται ως «αδιάλειπτες» και ως εκ τούτου «διαδοχικές» μόνον οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μεταξύ των οποίων μεσολαβεί διάστημα όχι μεγαλύτερο των 60 ημερών. Συγκεκριμένα, ένα τέτοιο διάστημα μπορεί σε γενικές γραμμές να θεωρηθεί ότι επαρκεί για τη διακοπή κάθε υπάρχουσας σχέσεως εργασίας με αποτέλεσμα να μη θεωρείται διαδοχική οποιαδήποτε σύμβαση ενδέχεται να υπογραφεί αργότερα, ιδίως όταν, όπως στις υποθέσεις της κύριας δίκης, η διάρκεια των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου δεν υπερβαίνει τις 78 ημέρες. Είναι, πράγματι, δύσκολο για έναν εργοδότη με πάγιες και διαρκείς ανάγκες να καταστρατηγήσει την παρεχόμενη από τη συμφωνία-πλαίσιο προστασία έναντι των καταχρήσεων αφήνοντας να παρέλθει, μετά τη λήξη κάθε συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου, διάστημα περίπου δύο μηνών (βλ., κατ' αναλογία, διάταξη Βασιλάκης κ.λπ., EU:C:2008:346, σκέψη 115).
- 72 Πάντως, οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια, που έχουν αρμοδιότητα για την εφαρμογή των μέτρων μεταφοράς της οδηγίας 1999/70 και καλούνται επομένως να αποφαινούνται επί του χαρακτηρισμού των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, οφείλουν να εξετάζουν σε κάθε περίπτωση όλες τις περιστάσεις της υποθέσεως, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, τον αριθμό των εν λόγω διαδοχικών συμβάσεων που έχουν συναφθεί με το ίδιο πρόσωπο ή για την εκτέλεση της ίδιας

εργασίας, προκειμένου να αποκλείουν το ενδεχόμενο να χρησιμοποιούνται καταχρηστικά από τους εργοδότες οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ. διάταξη Βασιλάκης κ.λπ., EU:C:2008:346, σκέψη 116).

- 73 Ειδικότερα, σε υποθέσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διασφαλίσει ότι η μέγιστη διάρκεια του ενός έτους που προβλέπει η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία υπολογίζεται κατά τρόπο ώστε να μη μειώνεται ουσιαστικώς η αποτελεσματικότητα της αποτροπής και του επιτιμήματος της καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Τούτο συμβαίνει, όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, όταν αυτή η μέγιστη διάρκεια υπολογίζεται με βάση, όχι τον αριθμό των ημερολογιακών ημερών που καλύπτουν οι εν λόγω συμβάσεις εργασίας, αλλά με βάση τον αριθμό των ημερών πραγματικής παροχής υπηρεσιών από τον οικείο εργαζόμενο, όταν, για παράδειγμα, λόγω της μικρής συχνότητας των δρομολογίων, ο αριθμός των ημερών πραγματικής παροχής υπηρεσιών είναι σαφώς μικρότερος από τον πρώτο.
- 74 Κατόπιν των ανωτέρω, επιβάλλεται να δοθεί στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα η απάντηση ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαίσου έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται, καταρχήν, σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει τη μετατροπή συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου μόνον όταν ο οικείος εργαζόμενος απασχολήθηκε αδιάλειπτως βάσει των συμβάσεων αυτών από τον ίδιο εργοδότη για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, θεωρουμένης της σχέσεως εργασίας ως αδιάλειπτης όταν μεσολαβεί μεταξύ των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου διάστημα όχι μεγαλύτερο των 60 ημερών. Απόκειται, όμως, στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον οι προϋποθέσεις εφαρμογής καθώς και η εφαρμογή στην πράξη της σχετικής ρυθμίσεως καθιστούν τη ρύθμιση αυτή πρόσφορο μέτρο αποτροπής και επιτιμήματος της καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 75 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Η συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνάφθηκε στις 18 Μαρτίου 1999 και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/EK του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP, έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται σε εργαζομένους, όπως οι ενάγοντες της κύριας δίκης, οι οποίοι απασχολούνται ως ναυτικοί με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε οχηματαγωγά πλοία τα οποία πραγματοποιούν ναυτικό δρομολόγιο μεταξύ δύο λιμένων ευρισκόμενων εντός του ίδιου κράτους μέλους.
- 2) Οι διατάξεις της συμφωνίας-πλαίσου για την εργασία ορισμένου χρόνου έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου πρέπει να ορίζουν τη διάρκειά τους, αλλά όχι τη λήξη τους.
- 3) Η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαίσου για την εργασία ορισμένου χρόνου έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται, καταρχήν, σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει τη μετατροπή συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου μόνον όταν ο οικείος εργαζόμενος απασχολήθηκε αδιάλειπτως βάσει των

συμβάσεων αυτών από τον ίδιο εργοδότη για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, θεωρουμένης της σχέσεως εργασίας ως αδιάλειπτης όταν μεσολαβεί μεταξύ των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου διάστημα όχι μεγαλύτερο των 60 ημερών. Απόκειται, όμως, στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον οι προϋποθέσεις εφαρμογής καθώς και η εφαρμογή στην πράξη της σχετικής ρυθμίσεως καθιστούν τη ρύθμιση αυτή πρόσφορο μέτρο αποτροπής και επιτιμήματος της καταχρηστικής χρησιμοποίησεως διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

(υπογραφές)